

بررسی اعتقادات و باورهای دینی و مذهبی در جمهوری آذربایجان

سرویس آذربایجان / خبرگزاری آران

داهه د نصبانف
نویسنده و پژوهشگر

چکیده:

جمهوری آذربایجان دومین کشور شیعی بعد از جمهوری اسلامی ایران می‌باشد که به اعتراف آقای «هدایت اروچاف» رئیس کمیته دولتی امور دینی این کشور 96% مردم این کشور مسلمان هستند که از این تعداد، 70% (حداقل آماري که از شیعیان این کشور در گزارشات و آمارهای رسمی اعلام می‌شود) شیعه اثنی عشری می‌باشند. آنچه که در جامعه امروز آذربایجان با کمی دقت و تأمل قابل فهم و درک می‌باشد اینکه مردم این کشور و به خصوص روشنفکران و صاحبانظران آن بعد از سپری کردن دوران شیفتگی و خودباختگی در برابر غرب و شعارهای پوچ و توخالی آن که در اوایل استقلال این کشور از اتحاد جماهیر شوروی سوسیالیستی بشدت بروز و ظهور داشت و به تدریج واهی بودن این شعارها در صحنه جهانی را به عینه مشاهده کردند و امیدشان به غرب ودموکراسی تبلیغی و نشأت گرفته از فرهنگ لیبرالیستی به یأس و سرخوردگی مبدل گشت، به سرچشمه نورانی و نجات بخش اسلام روی می‌آورند. چنان که خود غربی‌ها نیز به این امر معترف هستند. به عنوان نمونه، گزارشگر رادیو «موج آلمان» که در عید سعید فطر سال جاری (سال 1385) در باکو و جمهوری آذربایجان حضور داشت وگزارشی از مساجد این کشور تهیه نموده است در گزارش خود اذعان می‌کند که: «اسلام در آذربایجان در حال تقویت است».

کلید واژه‌ها

اسلام، باورهای دینی، تشیع، حجاب، سلفی‌گری، شیعه اثنی عشری، مساجد، نورچی‌ها، وهابی‌ها. در این مقاله و نوشته سعی شده است که باورهای دینی و میزان و عمق نفوذ آن در بین مردم عامی جمهوری آذربایجان در سالهای پس از استقلال از سیطره و یوغ حکومت سوسیالیستی و دین ستیز شوروی سابق مورد بررسی اجمالی و میدانی قرار گیرد و نمودها و مظاهر این باورمندی بیان شود. جمهوری آذربایجان با مساحت 86/600 کیلومتر مربع یکی از سه جمهوری تشکیل دهنده قفقاز جنوبی می‌باشد که در شمال ایران واقع شده است و 611 کیلومتر با ج. ا. ا. مرز مشترک دارد. جمهوری خودمختار نخجوان که توسط جمهوری ارمنستان از آن جدا می‌شود و منطقه خودمختار قره‌باغ کوهستانی که محل مناقشه و درگیری این کشور با ارمنستان می‌باشد، در ترکیب جمهوری آذربایجان قرار دارند.

جمعیت این کشور طبق اطلاعات اعلام شده از سوی کمیته دولتی آمار این کشور، تا اول جولای سال 2006 (دهم تیرماه 1385) بالغ بر 8 میلیون و 483 هزار نفر می‌باشد که حدود 25% از این تعداد- يك چهارم جمعیت کشور- در پایتخت آن یعنی شهر باکو ساکن هستند. جمهوری آذربایجان دومین کشور شیعی بعد از ج. ا. ا. می‌باشد که به اعتراف آقای «هدایت اروچاف» رئیس کمیته دولتی امور دینی این کشور، 96% مردم این کشور مسلمان هستند که از این تعداد، 70% (حداقل آماري که از شیعیان این کشور در گزارشات و آمارهای رسمی اعلام می‌شود) شیعه اثنی عشری می‌باشند. آنچه که در جامعه امروز آذربایجان با کمی دقت و تأمل قابل فهم و درک می‌باشد اینکه مردم این کشور و به خصوص روشنفکران و صاحبانظران آن بعد از سپری کردن دوران شیفتگی و خودباختگی در برابر غرب و شعارهای پوچ و توخالی آن که در اوایل استقلال این کشور از اتحاد جماهیر شوروی سوسیالیستی به یأس و سرخوردگی مبدل گشت، به سرچشمه نورانی و نجات بخش اسلام روی می‌آورند. چنان که خود غربی‌ها نیز به این امر معترف هستند. به عنوان نمونه، گزارشگر رادیو «موج آلمان» که در عید سعید فطر سال جاری (سال 1385) در باکو و جمهوری آذربایجان حضور داشت و گزارشی از مساجد این کشور تهیه نموده است در گزارش خود اذعان می‌کند که: «اسلام در آذربایجان در حال تقویت است».

به نوشته روزنامه «بني آذربایجان» در تاریخ 86/4/22 گرایش گسترده اهالی به دین وپر رنگ‌تر شدن ارزش‌های دینی به ویژه در سال‌های اخیر در جامعه آذربایجان موجب افزایش شمار کسانی شده که خواهان تدریس دین در مدارس هستند.

برخی مغرضان و دشمنان سرسخت اسلام در این کشور، تقویت اسلام در آذربایجان را با مسائل اقتصادی در ارتباط می‌دانند و عنوان می‌کنند، علت اساسی این امر مشکلات اقتصادی و بی‌عدالتی اجتماعی موجود در جامعه آذربایجان می‌باشد که موجب می‌شود اسلام رادیکالی در جامعه رشد کند و تقویت شود و زمینه را برای انفجار مهیا کند. بیداری عرق اسلامی در بین مردم مسلمان جمهوری آذربایجان وروی آوردن بیش از پیش آنان به چشمه زلال و حیات بخش اسلام، معاندان اسلام و جیره خواران مسیحیت متعصب و خشک و صهیونیسم شیطانی را در این کشور عصبانی کرده و به خشم آورده است که آثار و علایم این عصبانیت و کینه و عداوت را به راحتی می‌توان در لابه‌لای نوشته‌ها و مقالات بیشتر نشریات غرب‌گرای آذری مشاهده کرد که نمونه بارز آن مقاله «اروپا و ما» به قلم «رافق تقی» مردد در نشریه «صنعت» می‌باشد.

گسترش گرایشات اسلامی در جمهوری آذربایجان آن چنان بالا گرفته است که شبکه تلویزیونی «آینس» این کشور که بلندگوی صهیونیسم در این کشور مسلمان می‌باشد، ناگزیر به اعتراف این موضوع میمون شده و در برنامه تحلیلی خود تحت عنوان «اوتن هفته (هفته گذشته)» در تاریخ 86/2/30 اعلام می‌دارد: «گرایش به ارزش‌های اسلامی در میان مردم آذربایجان به ویژه در سالهای اخیر بسیار افزایش یافته است ولی به نظر کارشناسان مسایل دینی برخی نیروها از این تحولات برای تأمین اهداف مکارانه خود سوء استفاده می‌کنند. در هر صورت، علاقه مردم به ویژه جوانان به ارزش‌های اسلامی به تدریج افزایش می‌یابد. این عامل به نوبه خود ایجاب می‌کند که در همه ادارات اعم از دولتی و غیردولتی، سازمان‌ها، شرکت‌های محلی و خارجی و غیره شرایط لازم برای کارکنان متدین مؤمن فراهم شود تا بتوانند وظایف شرعی خود را به جا آورند.

«امروز در آذربایجان نسل جوان بیش از افراد سالخورده به فراگیری علمی اسلام علاقه دارند». استیکار و در رأس آنها آمریکا و اسرائیل و نیز، اذنانب و مزدوران آنها در داخل جمهوری آذربایجان، با احساس ترس و نگرانی از گسترش اسلام راستین و فرهنگ تشیع در این کشور و برای مقابله با این جریان، سعی در ایجاد جریانات اسلامی منحرف سلفی‌گری (وهابی‌ها)، نورچی‌ها و ... می‌نماید. چنان که به قول آقای «القار ابراهیم اوغلو» رییس مرکز دفاع از آزادی اعتقادات دینی در جمهوری آذربایجان، در آذربایجان برخی مسئولان شرایط لازم را برای اشاعه و هابی‌گری فراهم کرده‌اند. امروز يك ویروس بسیار مخرب مانند «طالبان» در آذربایجان شیوع یافته است. برخی ماموران از اسلام تنفر دارند. آنها شرایط لازم را برای وهابی‌ها فراهم کرده‌اند.

رئیس مرکز دفاع از آزادی اعتقادات دینی با اشاره به برخوردهای بیرحمانه و مشکلات عمدی ایجاد شده برای فعالیت جمعیت تحت سرپرستی خود گفت: «ولی برای تشکلهای افراطی که فعالیتشان به وجهه دین اسلام لطمه می‌زند هرگونه شرایط لازم فراهم می‌شود». به نظر حاج‌القرار، برخی نیروهای خارجی برای جلوگیری از نشر اسلام واقعی در آذربایجان تلاش می‌کنند: «آنها می‌خواهند رویارویی‌های ایجاد شده میان مسلمانان در عراق و سایر کشورهای اسلامی را به آذربایجان نیز منتقل نمایند».

علاوه بر این، گسترش گرایش‌های اسلامی در این کشور شیعی، اسلام آمریکائی و دیگر مذاهب اسلامی و کشورهای حامی آنها را حساس کرده تا تور خویش را پهن کنند و از این خوان گسترده بهره و طعمه خویش را صید نمایند. در این مورد می‌توان به تحرکات وهابی‌ها و نورچی‌ها در آذربایجان اشاره کرد. چنان که جریان سلفی بیش از سایر جریانات دینی در جمهوری آذربایجان ترویج یافته و از نظر سرعت رشد از همه آنها سبقت گرفته است. می‌توان از جریان نورچی نیز نام برد که اشاعه آن نیز در آذربایجان از سرعت بسیاری برخوردار است.

در اغلب اوقات از جریان نورچی به عنوان اسلام علمی نام برده می‌شود. پس از استقلال آذربایجان سیل ورود پیروان جریان نورچی به ویژه طرفداران فتح‌اله گولن یکی از نظریه پردازان شاخص این جریان از ترکیه به آذربایجان آغاز شده است. نورچی‌ها شبکه آموزشی بزرگی را در آذربایجان بوجود آورده‌اند. پیروان این جریان بیشتر مسایل آموزشی را مورد توجه قرار داده‌اند و لذا ممکن است در ظاهر فعالیت آنها خطرناک به نظر نرسد. ولی نورچی‌ها قصد ایجاد حکومت دینی در این کشور را دارند و هدف اصلی آنها از تدریس علوم الهی، جذب هواداران بیشتر است. در ذیل، به نمودهایی از باورها و اعتقادات دینی و اسلامی مردم جمهوری آذربایجان اشاره می‌شود.

1- فرهنگ عفاف و حجاب

علیرغم حکومت هفتاد ساله کمونیستی در جمهوری آذربایجان و مبارزه شدید این حکومت با مظاهر و مبانی دینی و به خصوص اسلامی و نیز، سعی و تلاش غرب و صهیونیسم در ترویج فرهنگ غربی و لیبرالیستی در سال‌های بعد از استقلال از سطره حکومت سوسیالیستی در این کشور، باید اذعان نمود که برخلاف ظاهر زنان آذری و وضع پوشش آنان، اکثر آنان هنوز حجب و حیای اسلامی و زن شرقی را در وجود خود دارند و همانند زنان غربی و غیرمسلمان دریده و بی‌عفت نیستند.

قابل ذکر است که ظاهر و پوشش زنان آذری در شهرهای منطقه تالش نظیر آستارا، لنکران، ماسالی نسبت به باکو مناسب‌تر و بهتر می‌باشد و پوشش سنتی در این شهرها در حال حاضر هم تا حدودی قابل رؤیت می‌باشد و لذا میزان برهنگی زنان در این مناطق در مقایسه با باکو کمتر می‌باشد.

البته این نکته را باید متذکر شد که الحمدا... تعداد زنان محجبه در این جمهوری روز به روز در حال افزایش می‌باشد و امروزه می‌توان زنان محجبه را در میان همه قشرهای این کشور مشاهده کرد. به ویژه در بین دختران کم سن و سال حجاب بسر کردن و محجبه شدن بیشتر به چشم می‌خورد. به گونه‌ای که روزنامه غرب‌گرای «اولایار» در مقاله‌ای با عنوان «افراطی‌گری» در شماره روز 85/07/19 خود بغض و کینه خود را از گسترش فرهنگ عفاف و حجاب در این کشور شیعی بروز داده و می‌نویسد: «مشاهده افزایش زنان محجبه در پایتخت و دیگر شهرها مشکل نیست. چند سال قبل، تنها در بین گروه‌های خاصی می‌شد زنان محجبه را مشاهده کرد که خود راملزم به رعایت حجاب می‌دانستند اما هم‌اکنون در همه جاها در دبیرستان‌ها، دانشگاه‌ها و محل‌های کار با زنان محجبه روبرو می‌شویم. به ویژه در بین دختران کم سن و سال اینگونه موارد بیشتر به چشم می‌خورد و لذا حجاب بسر کردن دختر 2 ساله تنها می‌توان به عنوان افراطی‌گری نام نهاد». بدنبال افزایش حجاب در میان زنان آذربایجان نگرانی‌های رژیم صهیونیستی نیز بیشتر شده و عوامل وابسته به آنها به زبان آمده‌اند طوری که در همین راستا «گوهر بخشعلی او» نماینده مجلس ملی آذربایجان و مدیر انستیتوی شرق شناسی آکادمی علوم باکو از افزایش حجاب در آذربایجان ابراز نگرانی کرد. وی از خانواده‌ها و بانوان دیندار که فرزندان دختر خود را به رعایت حجاب تشویق می‌کنند انتقاد کرد. این عضو مجلس ملی آذربایجان با فراتر گذاشته و در بخشی که اطلاعاتی از آن ندارد وارد شده و گفته است، قرآن حجاب را فقط برای زنان حضرت پیامبر- صلی‌الله علیه و آله- منحصر کرده است.

از این روست، غرب و نوکران وسینه چاکان داخلی آنان با احساس خطر و ترس از گسترش و شیوع فرهنگ ناب اسلامی و شیعی در این کشور و در مقابله با فرهنگ اسلامی و شیعی و زدودن معنویت از جامعه آذربایجان و دور کردن مردم مسلمان این کشور و به خصوص جوانان آن از فرهنگ غنی و انسان‌ساز و متعالی شیعه، به کمک شبکه‌های تلویزیونی جمهوری آذربایجان (اجتماعی، Az.tv، آینس، لیدر، اسپیس) و با بخش برنامه‌ها، فیلم‌ها، شوها، تبلیغات و ... که عمدتاً مستهجن و به سبک و سیاق فرهنگ غربی و فرهنگ حاکم بر جامعه جهانی و تحمیلی دستگاه فرهنگی سرمایه‌داری و لیبرالیستی و ضددینی می‌باشد و روز به روز در این مسیر (نمایش فیلم‌های مذکور) گوی سبقت را از همدیگر می‌ربایند، مردم مسلمان این کشور را به تدریج از فرهنگ اسلامی و فرهنگ اصیل خویش دور می‌کنند و فرهنگ و فکر و ذهن و باورهای آنها را کانالیزه می‌کنند. چنانکه این شبکه‌ها با حمایت و پشتیبانی مالی و فکری و خط‌دهی بازوهای اقتصادی فرهنگ لیبرالیستی همانند شرکت مخابراتی اسرائیلی «باکسل»، شرکتهای الکترونیکی «سونی» و «سامسونگ» و ... با ترتیب دادن و برگزار کردن فستیوال‌ها و مسابقه‌های آواز و ترانه خوانی و موسیقی با عناوینی نظیر «آذر استار» و ... در بین جوانان آذری- اعم از دختر و پسر- که در آنها در ذبح مسائل اخلاقی و برهنگی دختران مسلمان آذری به جرأت می‌توان گفت حتی از خود غرب هم جلو می‌زنند، الگوها و ستاره‌هایی را به جوانان و جامعه آذربایجان معرفی می‌کنند که باب میل فرهنگ منحط غربی است. ولذا کشور آذربایجان به نوشته روزنامه‌های این کشور، از جمله روزنامه «خبر باکو»، در بین کشورهای اروپایی از لحاظ از هم پاشیدن خانواده‌های جوان در رتبه اول قرار دارد. علماء و کارشناسان دینی، علت اساسی این امر را بیکاری و فیلم‌های ضد اخلاقی پخش شده از کانال‌های تلویزیونی این کشور می‌دانند.

در نتیجه بی‌بند و باری اخلاقی و به دنبال آن از هم پاشیدن کانون مقدس خانواده، تبعات زیان‌بار و مخرب دیگری در این کشور بروز نموده است که در روزنامه اولایار در شماره روز سه شنبه مورخه 10 اکتبر 2006 (85/07/18) به آن اشاره شده است. این روزنامه در تیتیری تحت عنوان «تولد 26 هزار نوزاد غیرقانونی در جمهوری آذربایجان» می‌نویسد: این تعداد نوزاد در چند سال اخیر در آذربایجان می‌باشد. تنها در سال 2006 هشت هزار نوزاد غیرقانونی در آذربایجان متولد شده است.

2- بزرگداشت اعیاد و مناسبت‌های اسلامی

مراسمات و مناسبت‌های مذهبی نظیر میلاد حضرت فاطمه زهرا سلام الله علیها و روز زن، میلاد فرخنده حضرت علی علیه‌السلام سالروز وفات حضرت زینب کبری سلام علیها و ... از سوی هیئت‌ها و تشکلهای اسلامی در مساجد، چادرها و ... برگزار می‌شود. در این مراسمات به وضعیت سیاسی و اجتماعی آذربایجان و غرب واقع شدن دین و تشیع و نیز پوشش غیر اسلامی و نامناسب زنان آذری در این کشور و همچنین، تحولات روز جهان اسلام از طرف سخنرانان این مراسمات اشاراتی می‌شود.

3- مساجد و زیارتگاه‌ها

مساجد شهر باکو که اکثراً قدیمی بوده و از سنگ بنا شده‌اند- از جمله امام حسین علیه‌السلام، مسجد تازه پیر، مسجد حاج سلطانعلی، مسجد مشهدی داداش، مسجد حاج جواد، مسجد جمعه و ... در بخش مرکزی و قدیمی این شهر ونزدیک سفارتخانه ج. ا. ا. واقع شده‌اند.

متأسفانه به جز یکی دو مسجد (مسجد مشهدی داداش و مسجد تازه پیر) اکثر مساجد در جمهوری آذربایجان مهجور و غریب واقع شده‌اند. با این وجود، صرف این مساجد در این کشور حال و هوای اسلامی و شیعی به این جمهوری بخشیده است و باعث رونق و ترویج و گسترش فرهنگ اسلامی و شیعی در این کشور شده و ضامن بقا و پویایی آن می‌باشد.

در شهر قبا نیز 4 مسجد به نام‌های خانم (بی‌بی) سکینه (امام جماعت آن حاج میرمحسن صمداف می‌باشد)، حاج جعفری (بزرگ‌ترین مسجد قبا)، اردبیل (به جهت اینکه در محله و منطقه‌ای بنا شده است که در دوران گذشته اردبیلی‌ها در آن منطقه و محله سکونت داشته‌اند، به این اسم نامیده شده است. بر روی سنگی که بر روی دیوار بیرونی این مسجد جاسازی شده است عنوان «اردبیل مسجدی- 1312 هجری» حک شده است) و مسجد جامع (بنا شده در قرن 19 میلادی) وجود دارد. سه مسجد اولی در دست شیعیان این شهر و مسجد جامع نیز در اختیار اهل تسنن قبا می‌باشد.

شهر برده نیز دارای مساجد، زیارتگاه‌ها و بناهای تاریخی بسیاری هست که اکثر آنها مربوط به دوره صفویه بوده و یا توسط اعیان این خاندان بنا شده‌اند و لذا شبیه بناهایی هستند که توسط این خاندان حکومتی شیعی در دیگر نقاط ایران آن زمان بنا شده‌اند. به عنوان مثال مرقد و زیارتگاهی در این شهر وجود دارد که گنبد آن منقش به کلمه مبارکه «الله» بوده و می‌توان گفت مقیاس کوچکتری از گنبد «الله» بقعه شیخ صفی الدین در شهر اردبیل می‌باشد.

در شهر لنکران (مرکزیت منطقه تالش نشین جمهوری آذربایجان) نیز مساجد بسیاری از جمله مسجد بازار بزرگ (احتمالاً مسجد جامع شهر می‌باشد) مسجد بازار کوچک، مسجد قارچی‌لار و ... وجود دارد. مسجد بازار بزرگ مسجدی قدیمی و مربوط به قرون 19 و 20 میلادی بوده و با آجر قرمز به سبک و سیاق و همانند معماری مسجد جامع شهر آستارای ج.ا.ا. بنا شده است و دارای پنجره‌های مشبک چوبی با شیشه‌های رنگی به ماهد پنجره‌های مساجد قدیمی شهرهای ایران می‌باشد. لازم به توضیح است که تابلوئی بر یکی از ستون‌های این مسجد آویزان کرده‌اند و بر روی آن عکس‌های علماء قدیمی شهر لنکران را به همراه مشخصات آنها چسبانده‌اند.

بر اساس اطلاعات منتشر شده از سوی کمیته دولتی امور دینی جمهوری آذربایجان در حال حاضر، در این کشور 1/300 مسجد، 500 پیر و زیارتگاه و 40 کلاس قرآن به تدریس تعلیمات اسلامی مشغول هستند. کلاً در این کشور یک مؤسسه عالی و دانشگاهی برای تحصیلات دینی وجود دارد و آن هم دانشگاه اسلامی باکو می‌باشد که دارای شعبه در شهرهای زاگاتالا، لنکران، مینگه‌چور و سومقاییت می‌باشد.

به گفته هدایت اروچاف رئیس کمیته دولتی در امور دینی آذربایجان در مصاحبه مطبوعاتی خویش، در کشور آذربایجان 321 اجماع اسلامی و 31 اجماع غیراسلامی به ثبت رسیده است. از 31 اجماع غیر اسلامی 20 اجماع مسیحی، 7 اجماع یهودی، 3 اجماع بهائی و یک اجماع نیز کریشنائی می‌باشد. ایشان خاطر نشان ساختند که 96% مردم آذر مسلمان هستند. حسینیه ایرانی‌های مقیم باکو موسوم به حسینیه اهل بیت علیهم السلام که در خیابان کاظم زاده باکو واقع شده است، بسیار کوچک بوده و علیرغم احداث چادر در حیاط آن در مناسبت‌های مذهبی نظیر دهه محرم و لیالی بابرکت قدر، گنجایش سیل مشتاقان و محبان ائمه اطهار علیهم السلام و شیعیان آذری- که جوانان ونوجوانان اکثریت را تشکیل می‌دهند- را ندارد و این حقیر به چشم خود دیده‌ام که چطور تشنگان چشمه زلال تشیع با هزار امید و آرزو برای بهره‌مندی از فیوضات برنامه‌های مذهبی حسینیه به آنجا هجوم می‌آورند و حتی حاضر می‌شوند در زیر باران و در حیاط حسینیه سرپا بایستند و در مراسمات حضور یابند اما متأسفانه عده بسیاری با کمبود جا و مکان مواجه شده و مجبور

به ترک حسینیه و چادرها می‌شوند به علت تنگی جا و مکانشان همیشه معذب هستند و آن چنان که شاید و باید نمی‌توانند از برنامه‌ها بهره مند گردند. لذا جا دارد که نهادهای مربوطه فکر اساسی در این راستا بنمایند چرا که حسینیه تنها جا و مکانی است که شیعیان آذری و دوستداران نظام مقدس ج.ا.ا. مشتاقانه و بدون هیچ چشمداشت مادی خاصی در آنجا حضور می‌یابند و تنها تربیون راحت و سهل‌الوصول در اختیار ج.ا.ا. می‌باشد که می‌تواند در راستای ترویج و گسترش ترویج و گسترش تشیع علوی و برنامه‌های فرهنگی مدنظر از آن سود جوید. البته نباید این نکته را از نظر دور داشت که این تربیون باید در اختیار فرد (افرادی) عالم به مسائل دینی و علم روز و معتقد و

دلسوز به نظام مقدس ج.ا.ا. و نکته سنج و باهوش و زیرک قرار گیرد تا نتیجه مطلوب عاید اسلام و نظام شود و از انفعال و رکود و روزمرگی خارج شود. آرامگاه خواهر بزرگوار امام رضا علیه‌السلام به نام «بی‌بی رحیمه = بی‌بی حکیمه» در باکو در دو محل واقع شده است یکی در ورودی باکو در کنار جاده باکو - آستارا که به زیارتگاه «بی بی هیئت» مشهور است و در کنار ساحل دریای خزر قرار گرفته است. (این مکان به عنوان آرامگاه خواهر امام رضا علیه‌السلام در نزد اهالی باکو مشهورتر است). آرامگاه دیگر در نزدیکی قصبه نارداران باکو جای گرفته است که بنا به اقوال رایج جنازه مطهر آن خانم بزرگوار از بی بی هیئت به این مکان منتقل شده است این آرامگاه توسط دینداران قصبه مذکور و سایر مؤمنین جمهوری آذربایجان در سال‌های اخیر بازسازی شده و محوطه‌ای بسیار بزرگ و وسیع و زیبا دارد و قبرستان باکو در اطراف آن قرار گرفته است.

هر دو آرامگاه، پذیرای شیعیان و محبان اهل بیت علیهم‌السلام- به ویژه در مناسبت‌ها و اعیاد اسلامی- بوده و پیوند دهنده و حافظ اعتقادات مردم مسلمان این جمهوری به تشیع و دین مبین اسلام می‌باشد.

4- تحمل‌پذیری دینی
نکته دیگری که در مورد باورهای دینی مردم جمهوری آذربایجان باید به آن اشاره شود این که مردم این کشور نسبت به عقاید و آراء گوناگون در این کشور سعه صدر بیشتری دارند. به عبارت دیگر، تلورانس دینی در این جمهوری بالا می‌باشد. اما متأسفانه باید اذعان نمود که غیرت و تعصب دینی در آذربایجان رنگ باخته است و بروز و ظهور آن چنانی در بین مردمان آن ندارد.

5- ارزش و احترام به قرآن کریم
هدیه قرآن کریم به مسئولین جمهوری آذربایجان (چه به صورت رسمی و چه به عنوان رشوه) بسیار مورد استقبال قرار می‌گیرد و آن را با کمال امتنان قبول می‌نمایند و در بسیاری از موارد کارساز و کارگشاست.

برخی مشکلات عمده دینی در جمهوری آذربایجان

1. سیاست دینی دولت این کشور که مبتنی بر اصول لائیک و جدایی دین از سیاست می‌باشد، عمده‌ترین مانع در گسترش و ترویج دین مبین اسلام در این کشور می‌باشد. مضاف بر اینکه سردمداران این کشور جهت جلب رضایت و حمایت غرب و صهیونیسم جهانی به موازات سخت‌گیری برای فعالیت‌های اسلامی راستین و شیعی، زمینه مناسب را برای ترویج و گسترش مسیحیت و عقاید انحرافی و خرافی در این کشور فراهم می‌سازند.

2. فعالیت گروه‌های افراطی دینی، ضعف در افزایش آگاهی دینی و فقدان دینداران و عالمان باسواد و اسلام شناس راستین برای تبیین و تشریح و تبلیغ مسائل دینی مطابق با مقتضیات زمان و مکان برای مردم مسلمان این کشور از مشکلات عمده دینی در این کشور می‌باشد.

3. متأسفانه به دلیل سطحی بودن باورهای دینی در این کشور، به دلایلی که در بالا به آن اشاره شد- از آثار و ظواهر و معنویات ماه مبارک رمضان چیزی در بین مردم باکو و کوچه و خیابان‌های آن دیده نمی‌شود و روزه خواری، به خصوص با کشیدن سیگار، به وفور قابل مشاهده است و هر فرد مسلمان معتقدی را آزار می‌دهد.

نیتجه گیری

مردم جمهوری آذربایجان روزه روز گریایش و شناخت بیشتری از اسلام پیدا می‌کنند. جریان ممنوعیت اذان یک دلیل روشن در این باره است. دولت کوشید تا پخش اذان از مساجد را ممنوع کند اما اعتراض گسترده مردمی دولت را به عقب‌نشینی واداشت و الهام علی‌اف رئیس جمهور این کشور اظهار داشت که وی دستور ممنوعیت پخش اذان را صادر نکرده است!!

جریان بیداری اسلامی در جمهوری آذربایجان گسترش می‌یابد و این را حتی امریکایی‌ها نیز درک کرده‌اند. امریکایی‌ها با درک این نکته که حاکمیت در آینده در اختیار اسلامگرایان

این جمهوری خواهد بود. از هم اکنون تلاش می‌کنند تا با جریان اسلامگرا و چهرهای شاخص آن تعامل داشته باشند. مردم مظلوم و مستضعف این جمهوری علیرغم اینکه سالیان متمادی از اسلام و تشیع دور نگه داشته شده‌اند، باور و تعلق به اسلام و تشیع از روح و جان آنان رخت برنسته است و هنوز هم می‌توان بروز و ظهور زیبای آن را در کوچه و خیابان، مساجد، برخورد مردم با یکدیگر و ... دید، می‌توان نتیجه گرفت که مردم عامی این کشور واقعاً مظلوم و به تعبیر قرآنی، مستضعف واقع شده‌اند و نیاز به یاری و مساعدت دینی به هر نحو ممکن دارند. لذا به نظر می‌رسد اساسی‌ترین، کارآمدترین و مثمر ثمرترین کاری که برای احیاء تشیع و ایجاد زمینه مناسب برای کار در این کشور فلاکت‌زده فرهنگی باید انجام داد، این است که با ابزارها، شیوه‌ها و متدهای به روز، جذاب و کارآمد مردمان شیعه این کشور را متوجه هویت اسلامی و ملی خویش ساخت و آنان را به اصل خویش بازگرداند که بحمدالله زمینه و پتانسیل اینکار در بین مردم و به خصوص جوانان این جمهوری، بسیار بالاست و لازم است در این خصوص کار اصولی و اسای بشود.

راسم موسی بی‌اف تحلیلگر مسایل سیاسی آذربایجان معتقد است که از نظر تئوری به حکومت رسیدن حزب دینی در آذربایجان که اغلب اهالی این کشور مسلمانند، ممکن است. ولی در حال حاضر این مسأله چندان واقعی بنظر نمی‌رسد. باید برای این مسأله زمانی طولانی را طی کرد. ایدئولوژی الحادی در آذربایجان هفتاد سال حکم فرما بوده است. هم اکنون پایه‌های دینی در این کشور ضعیف است و دوره استحکام خود را می‌گذراند. وی افزود: «با این همه من تکرار تجربه ترکیه در آذربایجان را بعید نمی‌دانم».

منابع:

- 1- روزنامه ینی آذربایجان، 86/4/22
- 2- نشریه صنعت
- 3- شبکه تلویزیونی آینس، 86/2/30
- 4- روزنامه اولایلار (حوادث)، 18 و 85/7/19
- 5- روزنامه باکو خبر، 85/6/7 و 86/2/31
- 6- شبکه تلویزیونی Az.tv
- 7- شبکه تلویزیونی A.tv
- 8- روزنامه ینی مساوات، 86/4/22 و 86/5/8
- 9- سایت اینترنتی ایران شمالی، 86/3/31
- 10- مشاهدات و تجربیات شخصی نگارنده مقاله از جامعه آذربایجان